

Procesy poznawcze

Koncepcje rozwoju człowieka

- ▶ Teoria psychoseksualnego rozwoju osobowości (Freud)
- ▶ Teoria psychospołecznego rozwoju osobowości (Erikson)
- ▶ Teoria rozwoju procesów poznawczych (Piaget)
- ▶ Teoria potrzeb Masłowa

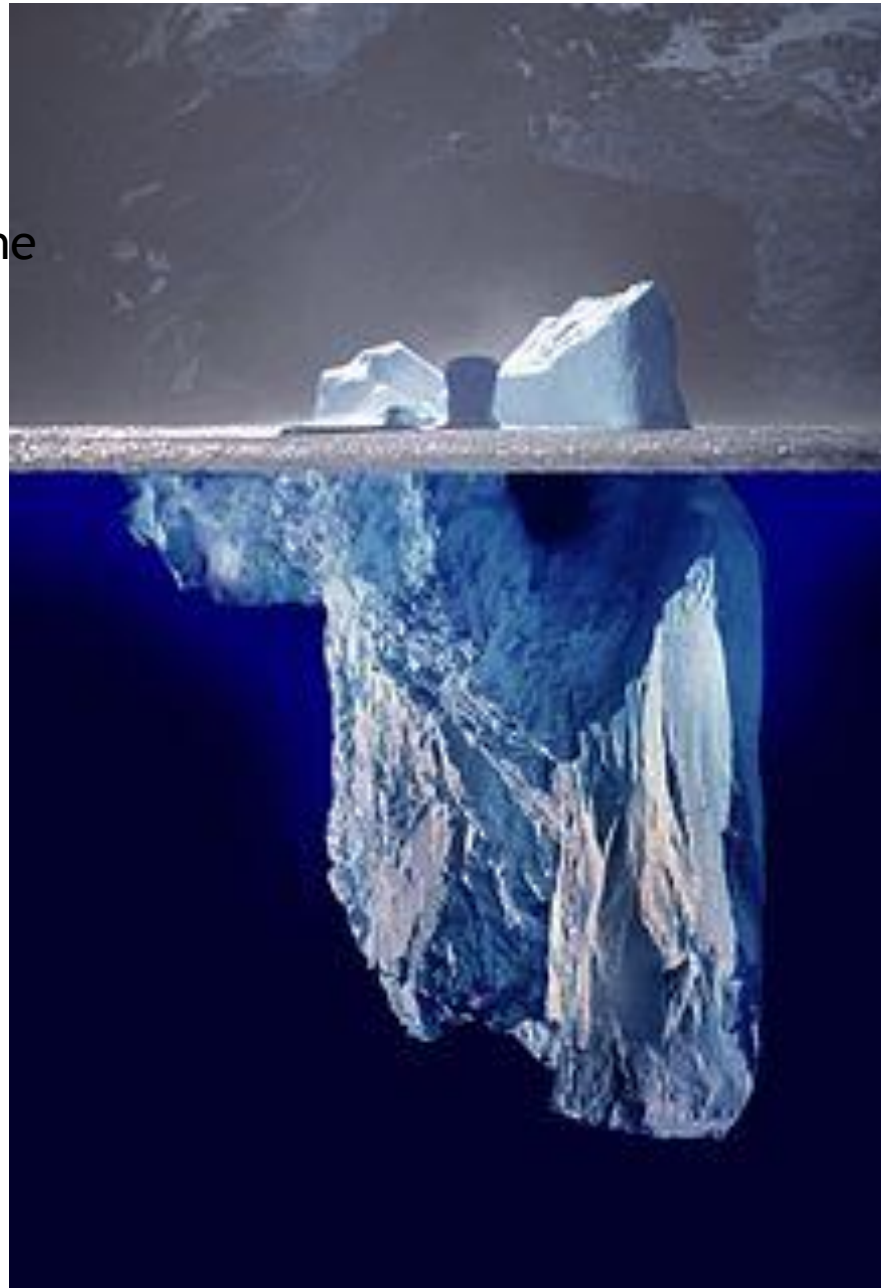
Teoria psychoseksualnego rozwoju osobowości (S. Freud,

- ▶ Interpretacja Freuda zasadza się przede wszystkim na jej podstawowym filarze - istnieniu nieświadomości.
- ▶ Możemy więc wyobrazić sobie górę lodową, która jak wiadomo będzie dla nas zawsze tylko częściowo widoczna, ponieważ olbrzymia jej powierzchnia zanurzona jest w oceanie i z tego powodu niezauważalna.
- ▶ To, co jesteśmy w stanie z niej dostrzec, a więc iskrzący w słońcu ośnieżony lodowiec, jest wyobrażeniem tego, co dla nas świadome, jawne, z czego zdajemy sobie sprawę, co możemy w sobie zarejestrować i co stanowi tylko powierzchnię naszej psyche.
- ▶ Pod poziomem oceanu zaś znajduje się to, co dla nas niewidoczne, nieświadome, to głębia naszej jaźni, na którą wg Freuda składają się popędy i treści wyparte. Zdaniem Freuda, współczesna mu psychologia zajmowała się tylko wierzchem góry lodowej, a więc tym, co świadome, ignorując sferę podświadomości. Ta kategoria zresztą wówczas jeszcze nie istniała, bo to Freud był jej twórcą.

Świadomość, powierzchnia psyche

Podświadomość

Nieświadomość,
popędy, treści
wyparte

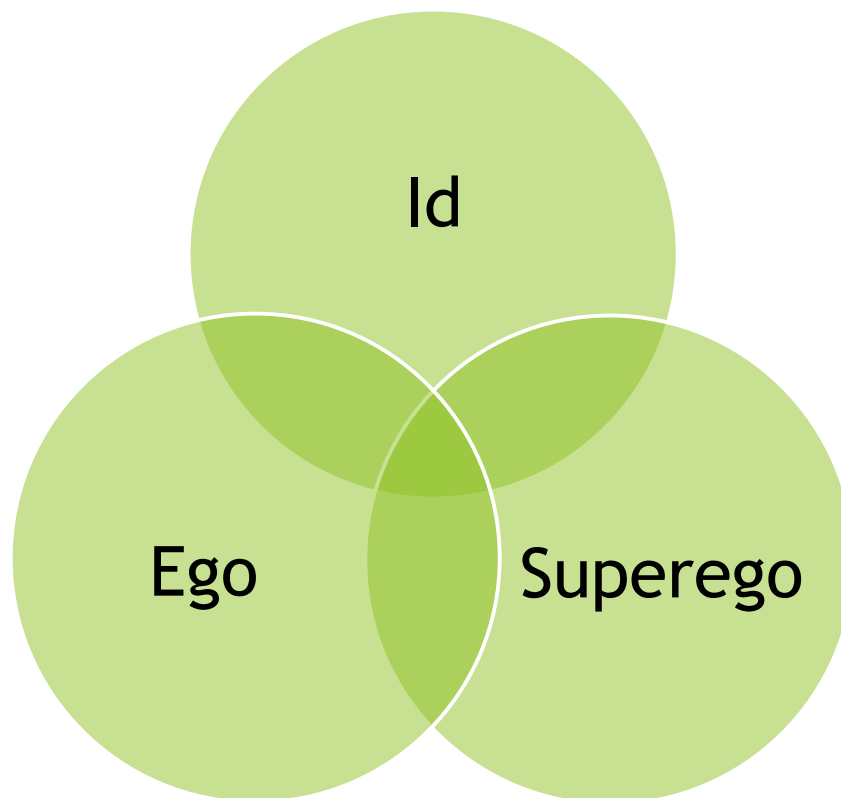

Trzyczęściowy model struktur psychicznych człowieka

Ten model z teorii osobowości Freuda wyróżnia się, ponieważ dzieli nasz umysł na trzy części. Te trzy części rozwijają się przez całe nasze dzieciństwo. **Każda część ma swoje własne specyficzne funkcje, które odbywają się na różnych poziomach naszego umysłu. Ale wszystkie wciąż działają razem, tworząc jedną strukturę w naszej osobowości.**

Prymitywna, instynktowna część naszej osobowości. Celem jest zaspokojenie wszystkich naszych impulsów. Reprezentuje także nasze najbardziej podstawowe potrzeby i pragnienia, dwa popędy.

Ewoluuje wraz z wiekiem. Jest to coś w rodzaju pośrednika między **id** a **superego**. Reprezentuje sposób, w jaki konfrontujemy się z naszą rzeczywistością. Zaspokajanie popędów biologicznych (**Id**) zgodnie z normami społecznymi (**superego**).

Reprezentuje moralne i etyczne idee, które czerpiemy z naszej kultury a także obowiązujące prawa i normy.

- ▶ Zdaniem Freuda rozwój osobowości następuje już w dzieciństwie. Jest to proces stadialny, w którym Freud wyodrębnił pięć stadiów, które określił jako stadia psychoseksualne.
- ▶ Sądził, iż rozwój psychiczny człowieka warunkowany jest zmienną i dynamiczną energiją seksualną, która koncentruje się w różnych miejscach ciała ludzkiego i zmienia się w miarę jego rozwoju i dojrzewania

► **1. Stadium oralne: (do 2 r.ż.)**

- Niemowlę poznaje i "pochłania" otaczający je świat ustami, tak jak pożywienie, które spożywa. Dlatego właśnie w tym stadium fundamentalnym ośrodkiem poznawania świata i doznawania wrażeń są usta. Freud był zdania, że wśród osób, których rozwój zatrzymał się właśnie w fazie oralnej częściej dochodzi do nałogowych czynności, takich jak picie, palenia albo nadmierne objadanie, gdyż osoby te szukają zaspokojenia właśnie w takich czynnościach.

► 2. Stadium analne: (2-3 r.ż.)

Odbyt jest naszym źródłem przyjemności: wstrzymywanie i wypychanie. Zbyt duża kontrola może prowadzić do trwałego zubożenia osobowości. W przeciwnym scenariuszu może prowadzić do zbyt zrelaksowanej, rozrzutnej osobowości. Celem jest zatem uzyskanie niezależności.

- ▶ **Stadium falliczne:** 4-5 lat. Nasze źródło przyjemności tkwi w genitaliach. Masturbacja jest bardzo powszechnym zjawiskiem w tym czasie. Identyfikujemy się bardzo z naszą matką lub ojcem. Jest to etap, na którym rozwiązujemy nasz kompleks Edypa/Elektry. To buduje naszą osobowość i pomaga nam akceptować normy społeczne.
- ▶ Wynikiem skrępowania seksualnego w tym okresie mogą być zahamowania w kontaktach interpersonalnych, brak swobodnych relacji, poczucie winy.

- ▶ **Etap uśpienia (latencji) 6-12 lat.** W tym okresie, według Freuda, odpychamy nasz popęd seksualny, aby móc nauczyć się więcej i przystosować do naszego otoczenia. Okres spokoju i stabilizacji.
- ▶ **Etap dojrzewania (stadium genitalne): 13/18 lat.** Dojrzewanie seksualne, gwałtowne zmiany w budowie ciała człowieka.

- ▶ Podsumowując - wszystkie modele są ze sobą powiązane. Sprawiają, że osobowość staje się dynamiczną grupą cech psychologicznych, które warunkują sposób, w jaki działa dana osoba w określonych okolicznościach.
- ▶ *“Ceną, którą płacimy za nasz postęp cywilizacyjny, jest utrata szczęścia poprzez zwiększanie poczucia winy” - Sigmund Freud-*

Teoria psychospołecznego rozwoju osobowości wg. E. Eriksona

- ▶ Wg tej teorii człowiek przechodzi od momentu narodzin przez stadia związane z dorastaniem i nowymi wyzwaniami życiowymi, społecznymi, poprzez dorosłość aż do starości. Erikson szczególnie silny nacisk kładzie na okres dojrzewania. Wtedy dokonuje się przejście od dzieciństwa do wieku dojrzałego. To co dzieje się w tym stadium ma ogromne znaczenie dla osobowości człowieka dorosłego.
- ▶ W każdym ze stadiów człowiek mierzy się z nowym wyzwaniem, związanym z wiekiem (stopniem rozwoju) i sytuacjami społecznymi w jakich się znajduje. Erikson opisał charakterystyczne “kryzysy” występujące w stadiach, które w danym okresie są najbardziej żywotne. Nie znaczy to, że później już nie mają znaczenia. To jak każdy z nas porazi sobie z nimi kształtuje naszą osobowość. Kryzys rozumiany jest w tej teorii jako konieczności wypracowania nowych form przystosowania się do środowiska i realizacji naszych potrzeb.

1. Konflikty między ufnością a podstawową nieufnością

- ▶ 1. Konflikty między ufnością a podstawową nieufnością
- ▶ Okres niemowlęcy.
- ▶ Noworodek jest całkowicie zależny od swoich opiekunów.
- ▶ Źródłem jego nieufności jest zagrożenie homeostazy; źródłem ufności - fakt doznania opieki.
- ▶ Osiągnięcie poczucia ufności jest wskaźnikiem prawidłowo przebiegającego procesu przystosowania.
- ▶ Przejawy ufności dziecka: głębokość snu, łatwość przyjmowania pokarmu i wydalania.
- ▶ Matka staje się dla dziecka wewnętrzną pewnością i zewnętrzną przewidywalnością.
- ▶ Ufność wyraża się też w jego aktywności poznawczej - bada ono świat narażając się na doznania przykre, a oczekując przyjemnych.
- ▶ Pozytywny przebieg tego okresu- zaufanie do siebie i innych, optymizm

2. Konflikt pomiędzy autonomią a wstydem i wątpieniem

- ▶ Wczesne dzieciństwo (2-3 r.ż.)
- ▶ Dziecko uczy się panować nad własnym organizmem.
- ▶ Zaczyna różnicować własne stany wewnętrzne i kontrolować je, staje się bardziej samodzielne.
- ▶ Z poczucia samokontroli rodzi się poczucie autonomii własnego istnienia.
- ▶ Utrata samokontroli wywołuje wstyd i wątpienie we własną autonomię.
- ▶ Uczucie wstydu określa Erikson jako reakcję na sytuację, w której człowiek jest przez innych oglądany, gdy nie czuje się gotów do tego aby być oglądanym. Uczucie wstydu może wywoływać wrogość do siebie, człowiek pragnie być niewidzialnym, zmaleć lub zniknąć.
- ▶ Wątpienie we własną autonomię - utrata samokontroli lub nadmierna kontrola rodziców.
- ▶ Konsekwencje konfliktu związanego z kształtowaniem się poczucia autonomii: nadmierna, obsesyjna skłonność do samokontroli i manipulowania sobą (nerwica natręctw), lęki paranoidalne, urojenia prześladowcze.

3 Konflikt pomiędzy inicjatywą a poczuciem winy

- ▶ Wiek zabaw, okres przedszkolny (3-5 r.ż.)
- ▶ Dziecko pod wpływem otoczenia spostrzega kuszące możliwości „podboju świata”, rozwija zdolność samoobserwacji i kierowania sobą, przejawia inicjatywę w działaniu.
- ▶ Następuje zderzenie własnego autonomicznego zachowania dziecka z autonomicznym zachowaniem innych ludzi. Pojawia się niezgodność interesów, dziecko przegrywa. Pojawia się frustracja, poczucie winy, chęć wycofania się z podjętej aktywności.
- ▶ Dziecko podejmuje inicjatywy nie wywołujące konfliktu - posługiwanie się narzędziami, zabawkami, opieka nad młodszymi dziećmi.
- ▶ Patologiczne rozwiązanie kryzysu wyraża się w histerycznym wyparciu własnych pragnień i popędów, proces zahamowania rozwoju, poczucie winy związane z własnych pomysłów i celów.

4. Kryzys pomiędzy produktywnością a poczuciem niższości

- ▶ Okres szkolny (6-12 r.ż.) najważniejszy czas na kształtowanie poczucia własnej wartości!
- ▶ Dziecko czerpie przyjemność z posługiwania się narzędziami, uczy się posługiwać symbolami, ćwiczy wytrwałość i cierpliwość, umiejętność sprostanania nowym obowiązkom.
- ▶ Niepowodzenie i utrata statusu w grupie wywołuje poczucie niższości i utrudnia identyfikację z grupą, w której się pracowało.
- ▶ Przebieg rozwoju w tej fazie decyduje o późniejszym stosunku do pracy, do ludzi, z którymi się pracuje i zdolności do sukcesu.
- ▶ Nieprzystosowanie może polegać na niemożności identyfikowania się z grupą i z pracą, na poczuciu niższości lub na ograniczeniu siebie i takim zacieśnieniu horyzontów, że nie mieści się w nim nic poza pracą.

5. Kryzys między tożsamością a dyfuzją ról

- ▶ Pokwitanie i dorastanie (12-18 r.ż.)
- ▶ Szybkie zmiany fizyczne i fizjologiczne powodują zachwianie obrazu „ja” i konieczność skonfrontowania tego, co się sądzi o sobie z wyobrażeniami jakie inni mają o człowieku.
- ▶ Do najważniejszych zadań należy wybór zawodu i partnera seksualnego.
- ▶ Kształtuje się poczucie tożsamości - jest się kimś określonym zarówno we własnych oczach, jak i w oczach innych ludzi
- ▶ Czynniki związane z kształtowaniem się tożsamości:
- ▶ Rozwój perspektywy czasowej-zdolność spostrzegania własnego życia jako przebiegającego i ograniczonego w czasie.
- ▶ Pewność, że jest się sobą.
- ▶ Wypróbowywanie ról.
- ▶ Przewidywanie sukcesu-umożliwia ustalenie tożsamości zawodowej.
- ▶ Identyfikacja seksualna.
- ▶ Polaryzacja przywództwa-zdolność podporządkowania się przywódcy i bycia przywódcą.
- ▶ Polaryzacja ideologiczna-określenie własnej przynależności ideologicznej.
- ▶ Nierozwiązany konflikt wokół tożsamości wyraża się w poczuciu rozproszenia ról, które się podejmuje, w rozproszeniu tożsamości (kim jestem, kim chcę być, co chcę robić ?)
- ▶ Najczęstszy przejaw nieprzystosowania to niezdolność do identyfikacji z zawodem, może pojawić się też tożsamość negatywna - określenie się przez zanegowanie pozytywnych oczekiwań i wartości społecznych (może wyrażać się w formie przestępczej itp.).

6. Konflikt między intymnością a izolacją

- ▶ Młodość (wczesna dorosłość) 19-40 r.ż.
- ▶ Intymność wywołuje lęk, gdyż wiąże się z niebezpieczeństwem utraty w kontakcie z partnerem poczucia „ja” (należy rozwiązać konflikt z poprzedniego etapu - tożsamość!)
- ▶ Lęk ten prowadzi do poczucia izolacji i unikania związków wymagających intymności, a to doprowadza do powierzchowności relacji, wycofanie społeczne.
- ▶ Osiągnięcie tego etapu to budowanie prawidłowych relacji oraz bliskości z innymi opartych na zaufaniu, przywiązaniu, głębokich relacji opartych na uczuciu miłości.

7. Produktywność i stagnacja

- ▶ Wiek dorosły (późna dorosłość 40-65 r.ż.)
- ▶ Płodność/produktywność w teorii Eriksona to chęć posiadania potomstwa i opiekowania się nim z pełnym poczuciem odpowiedzialności rodzicielskiej.
- ▶ Umiejętność dzielenia obowiązków i ról społecznych oraz realizowanie własnych potrzeb wpływa na obraz samego siebie jako osoby użytecznej społecznie i bycie częścią społeczeństwa

8. Konflikt między integralnością ego a rozpaczą

- ▶ Dojrzałość (wiek mądrości, tzw. starość od 65 r.ż.)
- ▶ Dokonywanie bilansu własnego życia - poczucie zadowolenia, sensu życia lub rozpacz smutek.
- ▶ Integralność ego opiera się na akceptacji ludzkości i akceptacji własnego istnienia jako koniecznego i niepowtarzalnego.
- ▶ Jeżeli człowiek nie jest w stanie zaakceptować swego dotychczasowego życia, nie jest też zdolny pogodzić się z faktem skończoności swego istnienia. Chciałby zacząć wszystko od nowa, ale wie, że życie jest za krótkie. Rodzi się rozpacz i lęk przed śmiercią.

Rozwój poznawczy J. Piageta

- ▶ Zasadniczą cechą teorii Piageta jest przekonanie o etapowym charakterze rozwoju. W teorii Piageta dziecko występuje jako twórca własnego rozwoju, a zredukowany został wpływ środowiska społecznego, edukacji i kultury na kształtowanie intelektualne.
- ▶ Dzieci przechodzą przez każde z tych stadiów kolejno, w stałym porządku i w podobnym wieku. Tempo przechodzenia jest zależne od indywidualnego doświadczenia dziecka. Rozwój nie może zostać przyspieszony.

- ▶ Na przykład wszystkie 3-4 myślą, że jeżeli przelejemy wodę z niskiej i szerokiej szklanki do wysokiej i węższej, to otrzymamy więcej wody.
- ▶ Teoria Piageta opiera się na założeniu, że inteligencja jest rozwiniętą formą adaptacji biologicznej, w wyniku której dochodzi do strukturalizowania procesów poznawczych.
- ▶ Przystosowanie jest rozpatrywane zatem w kategoriach poznawczych - jest zrównoważeniem procesów asymilacji i akomodacji.
- ▶ Asymilacja (reakcja na nową sytuację za pomocą wcześniej wyuczonego odruchu, nawyku) - dopasowanie nowej inf. o świecie zewnętrznym do już posiadanych zasobów.
- ▶ Akomodacja - przekształcenie nawyków, wyuczonych schematów do nowej sytuacji.

4 stadia rozwoju poznawczego

- ▶ 1. Stadium sensomotoryczne (do 2 r.ż.)
- ▶ Nabywanie doświadczeń z otoczeni i swojego ciała
- ▶ Doskonalenie koordynacji ruchowej, motorycznej i sensorycznej - asymilowanie ich.
- ▶ Początek myślenia symbolicznego, rozwój mowy

2. Stadium przedoperacyjne (2-7)

- ▶ Intensywny rozwój mowy i myślenia symbolicznego
- ▶ Centracja uwagi
- ▶ Egocentryzm (jednokierunkowe myślenie i działanie)
- ▶ Ruch i poznawanie świata
- ▶ myślenie konkretno-wyobrażeniowe (za pomocą obrazów), intuicyjne i impulsywne,
- ▶ Zabawa symboliczna

3. Stadium operacji konkretnych (7-12)

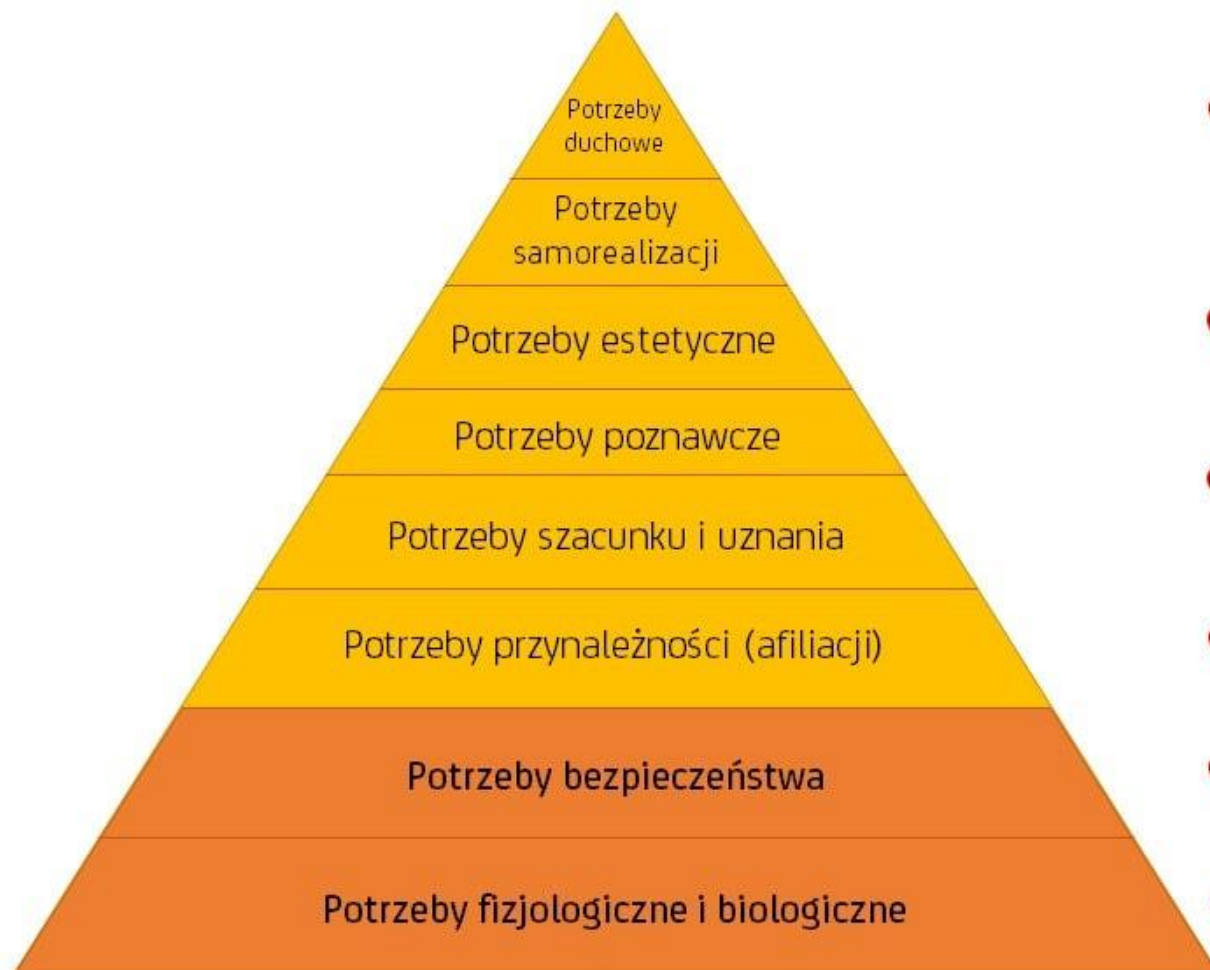
- ▶ Myślenie zdecentralizowane (przeciwieństwo egocentryzmu)
- ▶ Umiejętność wnioskowania, klasyfikowania obiektów
- ▶ Rozwój moralności
- ▶ Odwracalność operacji umysłowych

4. Stadium operacji formalnych (12-15)

- ▶ Zdolność do operacji abstrakcyjnych (analiza, synteza, formułowanie hipotez)

Piramida potrzeb A. Masłowa

- ▶ Koncepcja dotycząca hierarchii potrzeb człowieka
- ▶ Od najbardziej podstawowych, pierwotnych (biologicznych) potrzeb człowieka do potrzeb wyższych

♥ Rozwój duchowy

♥ Potrzeby wiedzy i estetyki

♥ Potrzeby odbioru społecznego

♥ Potrzeby społeczne

♥ Potrzeby stabilizacji

♥ Potrzeby podstawowe

**Potrzeby
wyższego
rzędu**

**Potrzeby
niższego
rzędu**